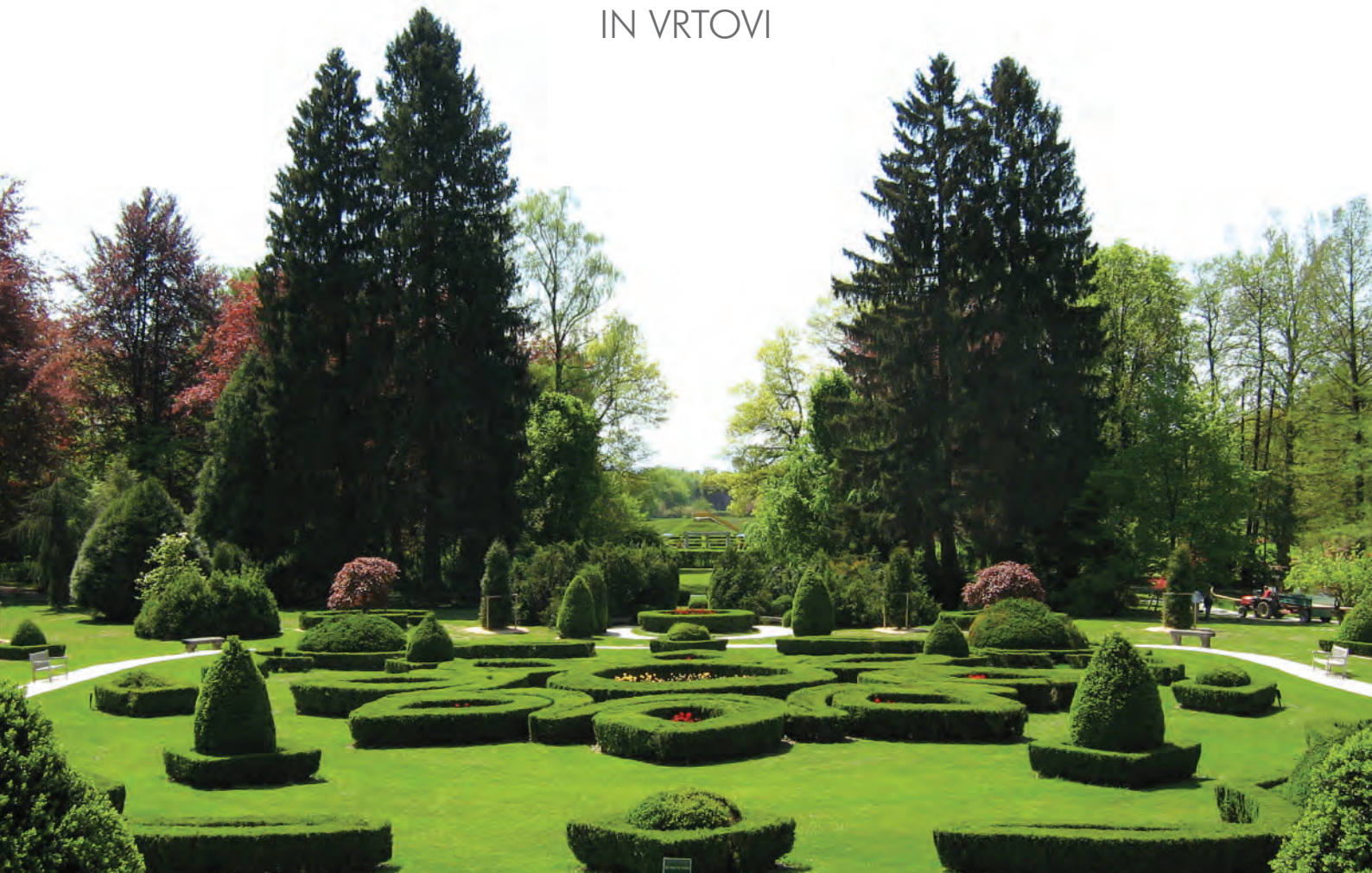

ZGODOVINSKI PARKI IN VRTOVI

Pojmi, kot so »vrt« in »park« večinoma ljudi navdajajo s prijetnimi občutki in asociacijami. Običajno jih povezujemo z nečim lepim, prijetnim, celo romantičnim - od bibličnega "rajskega vrta" naprej. Vendar če bi kdo vprašal, kateri zgodovinski vrtovi in parki pri nas so vredni ogleda, bi bili verjetno kar malo v zadregi. Imamo znamenite in lepo vzdrževane gradove, cerkve in samostane - ampak vrtove?!

Zgodovinski parki in vrtovi so do nedavnega predstavljali eno najmanj raziskanih področij slovenske kulturne dediščine, ki so ga pogosto celo spregledali. Bolj celovito se s to tematiko, kot delom naše kulturne dediščine, pri nas ukvarjamo šele okoli dvajset let.

Med prvimi, ki so izpostavili kulturni vidik parkov in vrtov, je bil arhitekt Franc Vardjan, ki je leta 1990 v Ljubljani pripravil razstavo »Park kot kulturni prostor« skupaj s priložnostno publikacijo (Mestna galerija Ljubljana, 1990). Še korak naprej k poglobljeni in celoviti obravnavi te tematike pa je predstavljal posvet in publikacija »Parki – umetnost oblikovanja prostora« (RES, Restavratorski center RS, Ljubljana, 1992), kjer so imeli prvič vidno vlogo tudi slovenski krajinski arhitekti kot predstavniki pri nas nove in takrat še ne uveljavljene stroke. Šele leta 1994 je izšla prva bolj poljudna knjižica, ki je predstavila pregled triintridesetih zgodovinskih parkov in vrtov po vsej Sloveniji, za katero je uvodni tekst prispeval prof. Dušan Ogrin (Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji, Zbirka Dnevi evropske kulturne dediščine, Ljubljana 1994).

Ko govorimo o zgodovinskih parkih in vrtovih, v zvezi z njimi naletim na kopico sorodnih poimenovanj in pojmov, kar je posledica njihove nesistematične obravnave v preteklosti. Omenili smo že poimenovanje »oblikovana narava«, ki ni najbolj posrečeno, saj gre za izključujoča si pojma in se ga tudi ne da smiselno prevesti v tuje jezike. Danes ta izraz uporabljajo le še znotraj naravovarstvenih krogov, medtem ko v širši rabi počasi izginja.

Izraz »Zgodovinski parki in vrtovi« je še najbližje izrazom, ki se uporabljajo v tuji strokovni literaturi, kot npr. »Historical gardens« v angleščini, kjer pa ima izraz »garden« (vrt) širši pomen in lahko obsega tudi parke.

V povezavi z Zgodovinskimi parki in vrtovi govorimo tudi o »vrtnoarhitekturni dediščini«, ki predstavlja tiste ohranjene zgodovinske parke in vrtove, ki so zaradi svoje kakovosti (na osnovi posebnih

kriterijev) prepoznani za kulturno dediščino in so vpisani v register kulturne dediščine

Ko govorimo o vrtnoarhitekturni dediščini smo tudi zelo blizu pojma »vrtna umetnost«, ki pa ga nikakor ne moremo enačiti s pojmom »hortikultura«, ki se pri nas pogosto uporablja kot oznaka za vse urejene zelene površine, dejansko pa pomeni dejavnost vrtnarstva. Takšno poimenovanje je nestrokovno in ne zajema pomembnih vsebin, ki jih večina parkov in vrtov dejansko nosi, saj te presega z golj vrtnarski vidik gojenja rastlin (pa čeprav so te v parkih in vrtovih običajno nepogrešljive). Tisto, kar definira vrtno umetnost, je predvsem njena izrazna moč in vpetost v družbena dogajanja. V njej se odraža človekovo duhovno in ustvarjalno življenje, s čimer soustvarja zgodovino in pomembno zaznamuje nek prostor. Vrtna umetnost je v ta namen izoblikovala svoja izrazna sredstva, ki so pogosto vezana na živo gradivo (rastline), v čemer se razlikuje od ostalih zvrsti umetnosti.

Ustvarjanje takšnih vrtov, je bilo že od najzgodnejših civilizacij naprej vezano predvsem na pripadnike višjih družbenih slojev in je bilo najizrazitejše tam, kjer so bila tudi sicer družbena dogajanja najmočnejša. Vrtovi so predstavljali tudi pomemben statusni simbol. Tako ni čudno, da je moral imeti npr. največji kralj – sončni kralj – tudi največji in najiminenitnejši vrt, kar jih je. Govorimo seveda o francoskem absolutistu Ludviku XIV. in njegovem Versaillesu.

Tudi za slovenske zgodovinske parke in vrtove velja, da je so bili čvrsto vpeti v vsakokratna družbena dogajanja in da so jasna odslkava svojega časa, njihova zasnova pa odraža položaj in celo osebnostne lastnosti njihovih lastnikov. Naši kraji niso bili nikoli v jedru najmočnejših zgodovinskih dogajanj, vendar pa so bili kljub temu deležni določenih odmevov, ki so jih umeščali v širše evropske kulturne tokove, kar velja tudi za našo vrtnoarhitekturno dediščino. Pri obravnavi naših vrtov se moramo izogibati tako površnemu omalovaževanju kot tudi napuhlemu povelečevanju.

Takšni, kot so oziroma so bili, so pomemben del naše dediščine in jih moramo tako tudi obravnavati.

Mitja Simič

Iz uvodnega besedila knjige Po zgodovinskih parkih in vrtovih Slovenije.

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Institute for the Protection of Cultural Heritage of Slovenia

k, u, l, t, u, r, a • • •

republika slovenija

ministrstvo za kulturo